

תוספות יו"ט נזיר (פ"ה מ"ה)

.. אע"פ שבגמרא לא פירשו כן. הואיל לענין דינא לא נפקא מינה... הרשות נתונה לפרש. שאין אני רואה הפרש בין פירוש המשנה לפירוש המקרא שהרשות נתונה לפרש במקראות כאשר עיינינו הרואות חיבורי הפירושים שמימות הגמ'...

אור החיים בראשית (א:א)

...דע כי רשות לנו נתונה לפרש משמעות הכתובים בנתיבות העיון וישוב הדעת הגם שקדמונו ראשונים ויישבו באופן אחר, כי שבעים פנים לתורה (במד"ר נשא יג טז), ואין לנו מוזהרים שלא לנטות מדברי הראשונים אלא בפירושים שישתנה הדין לפיהן, ולזה תמצא שהאמוראים אין כח בהם לחלוק על התנאים במשפטי ה', אבל ביישוב הכתובים ובמשמעות מצינו להם בכמה מקומות שיפרשו באופן אחר...

רשב"ם בראשית (לז:ב)

אלה תולדות יעקב - ישכילו ויבינו אוהבי שכל מה שלימדנו רבותינו כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו, אף כי עיקרה של תורה באת ללמדנו ולהודיענו ברמזות הפשט ההגדות וההלכות והדינים על ידי אריכות הלשון ועל ידי שלשים ושתים מידות של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי ועל ידי שלש עשרה מידות של ר' ישמעאל. והראשונים מתוך הסידותם נתעסקו לנטות אחרי הדרשות שהן עיקר, ומתוך כך לא הורגלו בעומק פשוטו של מקרא, ולפי שאמרו חכמים אל תרבו בניכם בהגיון, וגם אמרו העוסק במקרא מדה ואינה מדה העוסק בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו, ומתוך כך לא הורגלו כל כך בפשוטן של מקראות, וכדאמ' במסכת שבת הוינא בר תמני סרי שנין וגרסינ' כולה תלמודא ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו. וגם רבנו שלמה אבי אמי מאיר עיני גולה שפירש תורה נביאים וכתובים נתן לב לפרש פשוטו של מקרא, ואף אני שמואל ב"ר מאיר חתנו זצ"ל נתוכחתי עמו ולפניו והודה לי שאילו היה לו פנאי היה צריך לעשות פרושים אחרים לפי הפשטות המתחדשים בכל יום. ועתה יראו המשכילים מה שפירשו הראשונים:

הקדמת העמק דבר

וכבר ביארנו שהוא מ"ע מה"ת לשמור ולעשות את כל דברי התורה. ועל זה נכרת הברית בערבות מואב ללמוד וללמד לשמור ולעשות ופ' לשמור ולעשות הוא לבאר ולחדש בתורה כל האפשר כמו שהוכחנו בס' ויקרא י"ט ה': ה. ונקל להבין. כי כמו שא"א לחכם בסתרי הטבע להתברך בלבבו כי עמד על כל סתרי הטבע. [זולת שלמה המלך שעמד על כל הברואים ותכליתן ע"י סתרי התורה כמ"ש בהע"ש ס' קע"א בס"ד] ולא עוד אלא אפילו מה שהעלה בחקירתו. אם אין לו בחינה ברורה כי כך הוא יכול להיות שיבא רעהו או בדור שאחריו וחקרו בא"א ויסתור בנין הקודמו. כך א"א להתברך לחוקר בטבע התורה ולעמוד על כל השינויים והגדרש שום לב. ולומר כי הוא עמד על כולן. וגם מה שביאר עין הוכחה שכיון לאמתה ש"ת. ומכל מקום עלינו לעשות מה ש בדינו. ואני בעניי מעולם לא הגעתי לחיפוש מטמוני התורה היינו סגולת התורה ברמזיה. וגם לא מצאתי דעת אלהים שכתבנו לעיל אות ג'. בכ"ז הודות לה' שהגיעני לבקשת טבע התורה שהוא הבנת המקרא ודקדוקיה. ובינותי בכמה מקראות להוציא מהם יראת ה' ומוסרים טובים וזכות הרבים עמדה לי שפירשתי בכל יום הפרשה לפני הישובים לפני ה' בית ה' התלמוד עץ החיים אשר נטע אביר הרועים הגאון מהור"ח זצ"ל. וכבר ידוע במדרש פ' תבוא בעובדא דרבי דהקהל את העם מסייע להוציא יקר בעזרו ית'. ועל פי דקדוקי הפרשה באתי הרבה פעמים להבנת כל הענין בא"א ממה שראיתי בפירושי רבותינו הראשונים ז"ל שהיה לפני. היינו חומש הרמב"ן ורשב"ם וספורנו וראב"ע. ושאר מפרשי התורה לא נפניתי לראות כי ספרים הרבה בזה אין קץ. ואם עפ"י מקרה מצאתי כדברי בספר אחד. לא החדלתי ע"פ רוב לציין שמצאתי בזה הספר. וגם יש פירושים אשר שמעתי מפי חותני הגאון מהר"ן זצ"ל בימי חרפי והרב הדקדוקים מאיזה גדולי ישראל יצ"ו רשמתי בשמם. עד שיצא פירוש וחבור שלם מבראשית עד לעיני כ"י. ואם שראוי היה לחדול מלהעמיד איזה ביאור בפ' בראשית. אשר רבו בזה ספרים וחכמת המחקרים. בכ"ז א"א להוציא דבר שאינו שלם. ויגעתי ומצאתי להעלות בפרשה זו ג"כ חדשות מה שלא ראית שקדמוני. ואם ימצא באיזה ספר ידוע מאמרם ז"ל אי שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד. וכמו כן שני מחברים שכינונו לד"א. בכ"ז אין דבריהם באים בסגנון אחד ממש:

מושב זקנים (בעלי התוס') ויקרא (י:טז)

חצי התורה דרש מכאן ודרש מכאן, אע"פ שדרשו התורה ודרשו עליה טעמים וסודות אותן דורות שעמדו לפניך; גם אתה דרוש וקבל שכר...

מגילה (ז)

דרבי עקיבא - דלמא כרבי אלעזר, דאמר: מלמד שכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו. והא דרבי מאיר - דלמא כרבי חייא בר אבא, דאמר: בגתן ותרש שני טרשיים היו. והא דרבי יוסי בן דורמסקית - דלמא פריסתקי שדור. דשמואל ודאי לית ליה פירכא. אמר רבינא: היינו דאמרי אינשי: טבא חדא פלפלתא חריפתא ממלי צני קרי.

של"ה מסכת שבועות - פרק נר מצוה (טז)

אמת הדבר טבא פלפלא חריפתא. ובפרק במה מדליקין (לא, א) אמר רבא, בשעה שמכניסין אדם לדין שואלין אותו, נשאת ונתת באמונה פלפלת בחכמה כו'. אבל כל זה נאמר על פלפול של אמת. ויכול אדם *להחדש* פלאי פלאות בכל הלכה והלכה מכח קושיות ותירוצים, ולפלפל עליהם ולמצוא דרכים איזה דרך הפשט האמת הן בתלמוד הן ברש"י ותוספות. וכמו שמפלפלים התוספות עם רש"י, כן נוכל להוסיף בפלפול לעיין ולתרץ הקושיות שהתוספות מקשים על רש"י, וכן שאר קושיות שהתוספות מקשים בסוגיא דשמעתא. התורה נתנה לכל ישראל, כי כתר תורה מונח לכל, ואל יחשוב מה אני ומי אני הוא לעיין ולילך בגדולות ובנפלאות, כי הלומד לשם שמים ומייגע את עצמו בהלימוד אז יגעתו ומצאתי תאמין. וכל אלה הפלפולים אשר אורייתא הוא דמרתח ביה, הם מרכבה למדת המלכות שנקראת תורה שבעל פה שהיא מדת הדין. ודוקא בפלפול של אמת, אבל בפלפול של שקר דובר שקרים לא יכון. ובפרק קמא דעירובין (יג, ב) תנא, תלמיד ותיק היה ביבנה שהיה מטהר את השרץ בק"ן טעמים. וזה לשון התוספות, תימה מה חריפותא הוא לטהר את השרץ שהתורה טמאהו בהדיא. ואומר רבינו תם כו' עיין שם. הרי שהוקשה לתוספות דמה מעלה יש בפילפול שאינו של אמת, ודי בהערה זו:

קידושין (ל)

אמר רבי חייא בר אבא: אפ"ה האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה, ואינם זימם משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר: את והב בסופה, אל תקרי בסופה אלא בסופה.

מועד קטן (יז)

אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב +מלאכי ב'+ כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא אם דומה הרב למלאך ה' - יבקשו תורה מפיו. ואם לאו - אל יבקשו תורה מפיו.

אבות (פרק ד משנה ה)

רבי ישמעאל בנו אומר הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו וללמוד וללמד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות רבי צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם וכך היה הלל אומר ודישתמש בתגא חלף הא למדת כל הנהגה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם:

אבות (פרק ה משנה כב)

בן בג אומר הפוך בה והפוך בה דכולה בה ובה תחזי וסיב ובלה בה ומינה לא תזוע שאין לך מדה טובה הימנה:

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת בהעלותך סימן טז

(טז) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל זש"ה אוהב טהר לב חן שפתיו רעהו מלך (משלי כב) למה לא אמר אספה שבעים אנשים אלא שבעים סנהדרין מיוחדים שיהיו דומין לי ולך, לי שנאמר (שמות טו) ה' איש מלחמה ולך שנאמר והאיש משה ענו מאד...